

Statsministerens foredrag på NKLS kongress 16. september 1977.

NORGE I 1980-ARENE

1980-årene er nær nok til at mye av vår planlegging og drøfting for framtiden også konkret begynner å omfatte dette tiåret. Samtidig er hele tiåret, når man ser det under ett, ennå så langt unna at vi kan betrakte det med en viss fjernhet. Vi har ennå muligheter til å påvirke utviklingsretninger på mange viktige områder.

En del av de oppgaver og utfordringer vi vil stå overfor i 1980-årene vil være de samme uansett den politiske farge på vår egen regjering. Vi lever i en verden hvor det

- 2 -

fortsatt ser ut til at tendensen til gjensidig avhengighet landene imellom bare øker. Når vi kommer til den måten vi vil løse oppgavene på, kommer de ulike politiske retninger inn med sine forskjellige syn.

Jeg skal ikke prøve å lage noen spådom om hva slags regjeringer Norge vil ha gjennom 1980-årene. Men jeg har i hvert fall det håp at oppgjøret for årets stortingsvalg vil kunne være avsluttet med alle fintellinger i god tid før 1980-årene begynner.

Vi kan trygt slå fast at Norges utgangsstilling for å møte verden i 1980-årene er god. Vi har den lykke å leve i et land hvor økonomiske, sosiale, politiske og kulturelle motsetninger er mindre tilspisset enn i det store flertall av verdens nasjoner. Vi har den lykke å leve i et

land hvor vi har lyktes å kombinere en høy velstand med en sterk grad av samfunnssolidaritet.

Med "vi" mener jeg hele bredden av vår befolkning og vårt samfunn, arbeidere, funksjonærer, jordbrukere, fiskere, bedriftsledere og organisasjonsfolk. Det er enkeltinnsatsen og den organiserte innsats på de tusen arbeidsplasser, i næringslivets og arbeidslivets organisasjoner og i det politiske liv som alle har del i æren for å ha skapt dagens Norge.

Vi kan i disse dager i alle fall gjøre enkelte refleksjoner om den politiske utvikling i Norge, som kanskje også peker framover mot 1980-årene.

Valgresultatene tyder på at det i den norske velgermasse fortsatt er et flertall for en moderne, sosial reformpolitikk. Det er ingen stor interesse for nye eksperimenter, det ser også ut til at folk er innforstått med at sterk økonomisk vekst i seg selv ikke lengre er et førsterangs politisk mål. Valgkampen var på en oppmuntrende måte nesten fri for bud og overbud av ren materiell art.

En framtidig reformpolitikk inn i 1980-årene vil etter mitt skjønn bygge videre på tendenser av denne typen.

Når det gjelder vår økonomiske utgangsstilling foran 1980-årene blir de svake trekk i bildet ofte trukket fram, i første rekke vårt høye kostnadsnivå.

I løpet av de senere år har den norske krone steget 13 - 14 prosent i verdi på de internasjonale valutamarkeder. Denne høye vurdering av den norske krona har også sammenheng med at utlandet har tillit til vår økonomi, både fordi vi har rike oljefunn, og fordi økonomien i grunntrekkene er sunn. Som et lite land i de internasjonale valutamarkeder blir vi sterkt berørt av svingninger i et pengemarked vi selv har liten innflytelse over. En konsekvens er at vårt kostnadsnivå i sammenlikning med andre land blir høyere enn om krona ikke hadde vært vurdert så høyt.

Jeg mener ikke med dette å lukke øynene for de problemer som kostnadsøkningen og kostnadsnivået fører med seg for næringslivet og arbeidsplassene hos oss. Men det er altfor enkelt i en vurdering av norsk økonomis

utgangspunkt foran en kommende 10-års-periode, bare å feste seg ved problemene som har sammenheng med et høyt materielt velstandsnivå og ei sterk krone.

Jeg vil generelt gå ut fra at den norske økonomien er sterk, og at den gir et godt utgangspunkt for å utvikle samfunnet videre i positiv lei i nye ukjente, og kanskje også vanskelige år som ligger foran.

På kort sikt må vi imidlertid ikke undervurdere faren som ligger i at produksjonsomkostningene i Norge kan svekke konkurranseevnen og arbeidsplasser. Går dette for langt, kan styrken og sunnheten i økonomien tæres og svekkes.

Som en av verdens ti rikeste nasjoner, med lønns-
kostnader og sosiale uttellingene i nærheten av den samme
verdenstoppen, bør det ikke sees som noe stort offer å
dempe kravene til vekst.

Problemstillingen kan være for høye krav til velstands-
vekst i dag og arbeidsløshet i morgen.

Oppgavene i den nærmeste framtid er ikke å løse en
innenlandsk økonomisk krise, men å unngå at den oppstår.

Jeg tror imidlertid det er urealistisk å tenke seg
at vi skulle kunne dempe våre kostnader - dvs. også våre
lønninger - slik at ikke Norge også i framtiden forblir et
høykostland. Høye kostnader er en refleks av vår høye
økonomiske standard.

Løsningen ligger ikke i å vikle seg inn i en illusjon
om at Norge skal kunne bli et lavkostland.

Vår store utfordring ligger i å finne fram til pro-
dukter og produksjonsformer hvor vi er konkurransedyktige,
selv om våre lønnskostnader er høye. Heldigvis ser vi
mange gode eksempler på at dette kan la seg gjøre.

Fordi våre lønnskostnader er blitt høye, må vi kom-
pensere dette ved å gi våre industriarbeidere det best
mulige tekniske utstyr. Gjennom Distriktenes Utbyggingsfond,
andre finansieringsordninger og muligheter for bedriftene
selv, må vi være forberedt på å møte denne utfordringen.
Ved å øke kapitalintensiteten i våre bedrifter, ved å gi
hver arbeider en større kapital i ryggen, med det mest
moderne og effektive produksjonsapparat, vil norsk produksjon

få større mulighet til å hevde seg i dagens harde, internasjonale konkurranse.

Alt i alt må vi innta en offensiv holdning til disse spørsmålene. Vi må bruke av de inntekter oljevirkosomheten gir oss til å skaffe et bedre, ja det beste, produksjonsutstyret til industribedrifter som står utsatt til.

De næringer som er skjermet mot konkurranse fra utlandet, vil i oljealderen kunne få like gode eller bedre utfoldelsesmuligheter enn de nå har. Norsk jordbruk og fiske vil få sine avsetningsmuligheter og inntektsforhold styrket. En øking i de alminnelige inntekter i Norge vil føre til at vi etterspør flere tjenester enn tidligere.

Jeg viker tilbake for å kalle den tiden som vi nå går inn i bare en problemfylt tid. Jeg vil heller kalle

det en tid med en stor utfordring til norske bedrifter og norske næringer.

Forandringer og omstillinger i bedriftenes produksjon og markedsføring er noe som har sammenheng med vekst og framgang. Ved enhver utvikling av nye muligheter skjer det en tilpasning i forhold til det man hadde før. En økonomisk virksomhet uten tilpasninger, vil være en økonomi i stagnasjon.

Den positive siden ved den utfordring som norsk næringsliv, i første rekke industrien, står overfor kan vi dele i to.

For det første har vi mulighetene for å komme inn med forsyninger og produksjon av utstyr til oljevirkosomhet til havs, både i Norge og i andre land. Dette er et stort marked. Om vi ser på virksomheten i Nordsjøen, er det eksempelvis en betydelig større virksomhet på britisk sektor

som kommer i tillegg til den norske. Og vi har mange andre områder i verden.

For det andre har vi de muligheter og utfordringer som ligger i å tilpasse produksjon og markedsføring i en situasjon med høye arbeidskostnader og bedre tilgang på kapital.

En løsning ligger i å satse på produkter og produksjonsprosesser som krever en høyt utviklet teknologisk bakgrunn, faglig innsikt og annen spesialerfaring. Vi har mange oppmuntrende eksempler på at norsk industri har evnet en slik tilpasning i full konkurranse med et skarpt internasjonalt industrimiljø.

For å få til dette, må vi, som jeg nettopp understreket gi de norske industriarbeidere det aller beste og mest

moderne kapitalutstyr. Det er etter mitt skjønn en konstruktiv måte å løse noen av de tilpasningsproblemer 80-årenes oljealder vil stille oss overfor. Valutainntekter må brukes til å konsolidere industriarbeidsplasser og grunn-næringene. Det er en defaitistisk linje bare å bruke den rommeligere valutatilgang til import av produkter som før ble skapt hjemme.

Den høye økonomiske standard som vi har nådd her i landet, er ikke resultat av de rike oljefunn eller andre overdådige tilganger av naturlige ressurser. Hittil i den økonomiske og industrielle utviklingsprosessen har Norge heller vært dårligere utstyrt med slike ressurser enn de fleste andre landene i Vest-Europa. Det vi kan glede oss over er at vi til tross for en svak ressursituasjon

i utgangspunktet ved god arbeidsinnsats, gode bedrifter og sterk innsats fra mange sider, har greid å skape om det Norge som tidligere i århundret var fattig i europeisk sammenheng til et moderne velorganisert velferdssamfunn med høy økonomisk standard.

I lang tid har sterk økonomisk vekst vært et mål i norsk økonomisk politikk. Dette var viktig da våre samlede inntekter var forholdsvis lave. For å kunne løse de mange utbyggingsoppgaver vi står overfor, og for å kunne få midler nok til en spredning og omfordeling av økonomiske goder i befolkningen trengte vi et høyt inntektsnivå.

Når vi nå etter hvert er kommet opp på et meget høyt økonomisk og sosialt velstandsnivå, er ikke lengre økonomisk vekst et mål av samme betydning og innhold som tidligere. Vi trenger ikke lenger en så sterk økonomisk vekst for å løse de gjenstående sosiale oppgaver og utbyggingsoppgaver i landet.

I Regjeringens langtidsprogram er det en hovedlinje å legge mer vekt på vekstens innhold i årene som kommer. Det legges vekt på en innsats for å løse problemer som oppstår som sidevirkninger av den økonomiske og sosiale utvikling. Vi vil legge større vekt på å skape et mykere samfunn, vi vil gjøre et godt samfunn bedre.

Denne viktige nye orienteringen i norsk politikk har fått konkrete utforminger allerede i det langtidsprogram

som omfatter årene 1978-81. Jeg føler meg trygg på at videre ut gjennom 1980-årene vil vår politikk få et stadig sterkere preg av denne orienteringen.

Vi har fått et sterkere behov for å beskytte vårt miljø. Dette gjelder arbeidsmiljøet hvor det med den nye lovgivning som grunnlag satses sterkt på å gjøre arbeidsplassene tryggere, sunnere og mer meningsfylte.

Det gjelder beskyttelsen mot forurensninger. Selv i vårt samfunn med de svære arealer vi disponerer og med den spredte bosettingen vi har, møter vi forurensningsproblemene både i luften, i vassdrag og i sjøen. En sterk og energisk innsats på disse områder har allerede ført til at vi kan se at enkelte forhold er i ferd med å bedre seg igjen etter mange års gradvise forverring. Men her ligger det fortsatt store oppgaver foran oss i framtiden.

Å myke opp forholdet mellom offentlig myndighet og mannen i gata er en annen viktig side ved å gjøre et godt samfunn bedre.

Det økonomiske demokrati er ennå ungt i Norge. Det gjenstår mye før det har funnet sin form og før vi har fått bygd det ut til den bredde og styrke det bør ha.

Tanken bak det er at de ansatte i bedriftene har krav på å være med i formingen av sin egen hverdag og framtid. Erfaringene fra de framskritt vi har gjort på dette området er gode. Dette gjelder i første rekke de ansattes medvirkning i styrende organer i bedriftene.

Jeg tror at innenfor det økonomiske demokrati har vi ennå betydelige oppgaver å løse. En av de oppgavene som faller inn under dette er å kunne gi den enkelte ansatte større mulighet til å ha innflytelse over sin egen arbeids-situasjon. Dette er et tiltak som er nødvendig ut fra prinsipper om menneskeverd og demokratisk medvirkning. Vi kan også se på det som en nødvendig kompensasjon for at vår tids arbeidsprosesser har mistet det meste av håndverkets umiddelbare sammenbinding av arbeider og ferdig produkt. Selve produksjonsprosessen blir stadig mer upersonlig, og

arbeideren mer anonym.

Gjennom de resultater vi har oppnådd i utviklingen av et økonomisk demokrati står vi godt rustet for 1980-årene. Når våre bedrifter skal løse de vanskelige utfordringer de står overfor, må alle menneskelige ressurser i bedriftene mobiliseres for dette formålet. Hvis vi lykkes i å mobilisere de ressurser som ligger i de ansattes egen holdning og medvirkning, vil dette være en betydelig styrke for norsk økonomi. Utgangspunktet og de foreløpige resultater er godt, utfordringen er å gjøre dette enda bedre.

Når det gjelder den økonomiske utvikling i 1980-
årene kan vi se to tendenser som peker hver sin vei.

Den ene er at norsk økonomi gjennom oljen i Nordsjøen vil gi en betydelig tilvekst til de verdier som skapes ellers i landet. Dette gir oss større handlingsfrihet, og det vil sette oss i stand til å løse mange av våre gjenstående oppgaver.

Den andre tendensen er at de internasjonale økonomiske forholdene ser ut til å være kommet inn i en bakevje. Massearbeidsløsheten er i de siste årene kommet tilbake i Vest-Europa, og i noen grad også i Nord-Amerika. Utsiktene framover er ikke lyse.

OECD har regnet med en gradvis reduksjon av arbeidsledigheten fram mot 1980, men likevel med fortsatt

nær 4 millioner ledige på den tiden. I vinter var det nær 7 millioner ledige i Vest-Europa.

Sammen med den høye ledigheten har den sterke inflasjonstakten i de siste årene skapt forvirring og problemer i industrilandene. En rekke land er blitt kastet ut i betalingslanseproblemer som begrenser deres muligheter til å føre en aktivitetsstimulerende politikk som kan gi høyere sysselsetting.

Det er en ny ond sirkel vi er kommet inn i. I vår industrielle historie kjenner vi ikke denne typen konjunkturer vi nå har.

Under disse forhold vil det for det første bli en stadig mer krevende oppgave å føre en politikk med høy

sysselsetting. Det stiller strenge krav til politikken å være en øy med høy sysselsetting i et hav av arbeidsledighet.

Enkelte steder ser det ut til at en gryende proteksjonisme er i ferd med å dukke opp. Mange er engstelige for at den høye ledigheten og regjeringenes tilsynelatende maktesløshet overfor de nye økonomiske problemer kan rokke ved den politiske og sosiale stabilitet.

Massearbeidsløshet kan ikke aksepteres - den må bekjempes.

De endelige løsninger kan bare finnes i en felles internasjonal strategi for å gjenskape full sysselsetting i den vestlige verden. Her ligger den største utfordringen til oss selv, til hvert enkelt industriland. Men i enda større grad til evne og vilje til internasjonalt samarbeid.

Kan hende er dette 80-åras store utfordring.

I forholdet til den tredje verden skaper disse problemene nye og kanskje større vansker. En svak økonomisk utvikling i industrilandene kan være vanskelig nok for disse landene selv. Men virkningen på utviklingslandenes økonomi er enda større.

En stagnerende økonomi i industrilandene gjør det mye vanskeligere for utviklingslandene å opptjene eksportinntekter. Industrilandenes muligheter til å yte utviklingshjelp og kommersielle kreditter blir mindre.

Samtidig ser vi at den politiske bevissthet i utviklingslandene når det gjelder den nåværende økonomiske verdensordnings urettferdigheter ser ut til å skjerpes.

I disse forhold jeg her har skissert ligger krevende

oppgaver og vanskelige utfordringer.

I de deler av 1980-årenes bilde jeg hittil har forsøkt å tegne spiller de internasjonale påvirkningene en stor rolle. Verdens nasjoner blir for hvert år mer og mer avhengige av hverandre. Mindre enn noen gang før vil vi i Norge kunne trekke nisselua ned over ørene, innrette oss etter vårt eget forgodtbefinnende og glemme verden rundt oss.

Selv om vi kunne glemme denne verden, vil den selv gi oss sterke påminnelser om sin eksistens og sine problemer. Vi kan i det internasjonale bildet glede oss over at spenningen mellom øst og vest som har dominert det internasjonale bildet etter den annen verdenskrig er lettere.

Likevel er spenningen der, og den er fremdeles

en viktig utenrikspolitisk realitet. Men det er problemene med den sosiale og økonomiske nød i de fattige landene som etter hvert avtegner seg som et mer og mer dominerende internasjonalt problem. Vi trekkes inn i dette problemet og de virkninger og konsekvenser det har, enten vi ønsker det eller ikke.

Den norske regjering har i de senere år engasjert seg sterkere i disse spørsmål. Dette avtegner seg i noen grad gjennom våre offentlige bevilgninger til utviklingshjelp. Disse ytelsene vil vi fortsette å øke. Med våre samlede høye inntekter er det her ikke tale om noen betydelige ofre fra vår side.

Men den direkte utviklingshjelp er bare ett av de

nødvendige tiltak. Det største og kanskje viktigste tiltak ligger i det som har fått det ærgjerrige navn: Ny økonomisk verdensordning.

Den viktigste del av dette komplekset er å gi de fattige landene en sterkere stilling på verdensmarkedet. Slik verdenshandelen i dag fungerer, vil aldri dette oppnås ved de økonomiske krefters frie spill. Det trengs en internasjonal politisk vilje til å omskape vår nåværende økonomiske verdensordning. Vi må få en rettferdig omfordeling i verdensmålestokk. Vi kan i lengden ikke holde de fattige land fra livet med politiske deklarasjoner. Vi må komme over fra ord til handling.

På områder hvor utviklingslandene bedre og billigere enn oss kan produsere varer må de få høve til det.

Samtidig må vi i vårt eget samfunn sørge for at de tilpasningsproblemer som oppstår i våre egne bedrifter blir løst. Dette må skje slik at de som er knyttet til truede bransjer eller bedrifter ikke ensidig må bære de ulemper og kostnader som oppstår.

Med vårt sterke økonomiske og sosiale samfunn, og med en fornuftig disponering av de inntekter som oljevirkksomheten kaster av seg, taler alle grunner for at Norge ikke vil behøve å gi avkall på den velferdsstandard som vi har etablert. Tvert imot, alt taler for at vi fortsatt vil kunne bygge denne ut. Men denne særnorske utvikling som vi kan skimte i årene framover har mange sider. En av de mest iøynefallende er at vi er og blir

et velstående samfunn med rik tilgang på midler i en verden der mange strir med alvorlige problemer. Mens verden ser ut til å gå inn i en knapphet på viktige ressurser, vil Norge være et overskuddsland. Dette gir muligheter, men også problemer.

Nøkkelen til å løse problemene ligger ikke i noen slags form for isolasjon. Det er ved et åpent samarbeid med andre land at vi former vår egen samfunnsutvikling.